

Krigsårene ved Landbruksskolen på Gibostad

I forbindelse med Landbruksskolen's årsmelding for krigsårene skrev daværende rektor Paul Solberg om hvordan krigen opplevdes på Gibostad og hvilken innvirkning den hadde på skolen.

Denne historien har ikke vært gjengitt tidligere, og er trolig interessant lesning for mange.

Enkelte trekk fra Landbruksskolen under krigen.

Undervisningen i okupasjonsårene har foregått praktisk talt etter planen, når jeg unntar vinteren 1945 da vi måtte innstille. Etter at det lykkedes å få bygget opp den nye internatbygninga etter brannen, har husforholdene vært helt upåklagelige. Vesentlig på grunn av dette har vi også sett oss i stand til å ta opp store elevkull.

Vi har hatt bare 2 egentlige nazistelever, og dertil en lærling (Movat Larsen). Den ene av elevene, Hallstein Krogstad, gjorde ikke meget av seg. Han hadde middelmåtige evner og ble en av de siste til eksamen. Jeg hadde inntrykk av at han sjelden forsøkte seg på å gjøre noe vrøvl.

Det samme kan ikke sies om den andre, Lars Torheim. Han var en skarpere og «farligere» mann. Da han søkte seg inn på skolen var han i politiet i Harstad, og jeg hadde grunn til å frykte for at han var en slags utsending for å kontrollere vår virksomhet. På en måte syntes vi å legge merke til at han interesserte seg for skolearbeidet. Men han hadde lært atskillig av nazimetodene og forstod å få inn-

pass hos flere av elevene, — et forhold som mange ganger forbausset meg. Det ble et slags slagord blant flere av dem at han var «en god kamerat». Når jeg snakket med ham på kontoret var han forholdsvis «glatt» og valgte som oftest å innta en noe undvikende holdning.

Under oppførelsen av internatbygninga var det mange som spådde ille, ristet på hodet og mente at dette var å bygge til tyskerne. Det var forøvrig ikke så underlig at folk var inne på den tanken. Jeg hadde og mange ganger de alvorligste bekymringer for at det skulle gå slik. I løpet av våren og forsommeren 1941 hadde tyskerne forsøkt å kaste oss og alt vårt ut av undervisningsbygninga minst 3 ganger. Det var bare med de største anstrengelser og mobilisering av mange gode krefter at ikke dette lyktes.

Det gikk imidlertid bedre enn man skulle ha ventet. Det varte og rakk og Landbruksskolen holdt det gående i flere år. Hovedgrunnen til det var vel at vi lå ikke riktig så «strategisk» utsatt. Allikevel tror jeg nærmest en kan si at når vi fikk beholde så lenge dette komfortable huset med alle de prektige rommene og store salene, så må det karakteriseres som noe av et under.

Men noen angrep hadde vi, snart var det ett og snart et annet. Spesielt var de ute etter badeanlegget i internatet. På det hadde vi flere alvorlige angrep, og det var jo ikke så underlig når man betraktet Hitlers skitne armè. Vi regnet bestandig med at slapp de først inn var vi solgt, derfor valgte jeg fra første stund under mange slags påskudd å si avgjort nei. Og merkelig nok så holdt dette prinsipp storartet — lenge.

Av og til ga tyskerne oss noen dagers betenkningstid i håp om at jeg skulle «forbedre» mitt standpunkt. Enkelte ganger viste jeg dem til Departementet. Mitt håp var da at det tok en tid før de kom dit og i mellomtida kunne ett eller annet skje. En gang valgte jeg å forsvinne for dem i snøfokket på gårdsplassen. Det betydde hver gang en utsettelse og et aldri så lite håp. En annen gang var det et nokså vemmelig angrep av 3 offiserer under førerskap av en doktor. Han skulle antakelig inispisere forlegningene og fant at det de først av alt trengte var bad. De ble meget behagelig overrasket over å finne et utmerket bad i så god stand. Det endte med at de gikk, og det siste doktoren slengte etter seg var at jeg øyensynlig var er mani med **keine gute Wille**.

En gang var det dessverre halvt eller kanskje helt avtalt at de skulle få badet på en bestemt dag i veka, klokkeslettet var også avtalt. Dagen opprant og klokken slo og tyskerne troppet opp. I mellomtida hadde jeg spekulert på om der enda kunne være en siste utveg. Javel, sa jeg, men det er ikke avtalt noe om betalingen. Vi forlanger kr. 3,00 pr. mann. Virkningen var storartet. Drei Kronen, Drei Kronen. Got im Himmel. Der Direktor ist ganz verrückt.

Den øverstbefalende sa tydelig at han skulle melde saken til Tromsø, — og ut før de i stor fart. Tyskernes gniethet visste jeg om fra før, men effekten var bedre enn beregnet. Jeg var lykkelig — for ei stund. Det glei den gangen også.

Av Landbruksskolens produkter var det særlig grisunger og høns de var ute etter. I enkelte fall ordnet de seg med «norske» stråmenn. Høns fikk de ingen av. Grisunger skulle de ha opp til 4—5 stykker i gangen. De løy og truet og brukte knep og triks som var deres spesialitet. Det endte med at de ialt fikk 1. Sommeren 1941 måtte vi ut med noe melk (det kunne jeg antakelig ha kranglet meg bort fra). Dertil har de ialt fått en sekk potet. Det er det hele, og er naturligvis akkurat dette for meget, men må dog karakteriseres som bagateller.

Til sine tider hadde tyskerne det svært travelt med å tilby avfall til svinehuset. Vi var i ytterste nød mange ganger for før både til høns og griser. Men jeg avslo det blankt. Det kunne Overmenneskene heller ikke forstå, og så var det eksaminasjon om hvorfor vi skulle stille oss slik, det var da atskillig godt før. Dette får meg til å minnes episoder når enkelte har anmodet Landbruksskolen om å tømme sine WC, og jeg har sagt nei. Vedkommende har da i noen grad forundret seg over min negative holdning for, som de sa, — **det var da gjødsel.**

På et forholdsvis tidlig tidspunkt ble det planlagt at Troms og Tromsø Fylkessykehus skulle til Landbruksskolen i tilfelle det ble aktuelt å evakuere fra Tromsø. Etter hvert som årene gikk tok denne plan fastere former, og da evakueringa og brenninga i Finnmark begynte ble planen aktuell. «Fylkesmann» Bull tapte hodet med en gang og telegraferte at skolen skulle legges ned øyeblikkelig. Dette var den 19. oktober 1944. Jeg sa bl. a. til direktør Atle Berg at vi hadde ikke det ringeste mot at sykehuset overtok anlegget, men jeg fryktet for at hvis vi stoppet skolen straks og det bare ble delvis tatt i bruk av sykehuset, risikerte vi kanskje en vakker dag at tyskerne kom og tok det hele. Lite ante vi den gang at det skulle gå akkurat slik. Vi ble enige med herr Berg i å holde det gående med skolen for å holde husene optatt inntil videre. Slik gikk det til at vi holdt det gående til 16. november, altså omtrent en måned etter at Bull hadde lagt ned skolen. Da ble det bestemt at epidemilasarrettet skulle innstallere seg i internatbygninga. Dette ble også satt i verk. Bygninga ble avdelt og vi fikk, foreløpig i hvert fall, beholde våre kontorer. Jeg utnevnte meg halvt eller kanskje helt sjøl til «sykehusforvalter» og var lykkelig for ei stund, for nu var det jo håp om at vi var bra beskyttet mot tyskerne. Atskillige ominnredninger ble utført og man sørget for rikelig oppslag av plakater hvor det tydelig og overbevisende framgikk at på grunn av Ansteckende Krankheiten hadde Deutsche Wehrmacht ingen adgang.

Men heldigvis får en vel si, det ble mindre epidemiske sykdommer enn man hadde fryktet for, og det kom forholdsvis få pasienter

hit. I mellomtida begynte tyskerne igjen å interessere seg for husene, og vi forstod alle at det atter var fare på ferde. Den ene offiser-gjengen etter den andre troppet opp med en arroganse som var typisk tysk, sjøl i krigens siste fase, da et hvert noenlunde normalt menneske måtte se at de var på «gravens rand». Det var **den tyske marine** som var så jaget og betrengt at den måtte redde seg i land på Landbruksskolen.

En av dagene straks før jul stod plutselig gardsplassen igjen halvt besatt med glitterbehengte tyskere. Ei «norsk» dame adelsmerket med pelsjakke, var midt i flokken og figureerte som tolk. Hun fortrakk ansiktet og var den mest indignerte av alle hver gang jeg forsøkte å si tyskerne noe i mot. Det ble en del parlamentering på kontoret, og jeg holdt som vanlig på mitt tradisjonelle nei. Tilslutt erklærte den ledende med høy røst at de tok huset og vi skulle ut til 3. juledag.

Ved standhaftig opptreden særlig fra doktor Hesselbergs side som var den som kanskje førte den hardeste strid mot tyskerne i de nærmeste dager utover, lyktes det å få datoen utsatt til 10. januar 1945. Den dagen reddet enkelte rester av den tyske høysjøflåten seg i land på Landbruksskolen.

Det gikk forholdsvis bra til å begynne med, - tyskerne oppførte seg noenlunde korrekt. Men så dukket det opp snart det ene og så det andre.

Til å begynne med var det spørsmål om hvor meget de kunne få overta av vår brennselbeholdning. Det ble til at de aller nådigst skulle få låne 100 hl. koks (vi hadde et lager på ca. 1000 hl.) og det merkelige hendte at vi fikk det igjen enda de var i stor brenselnød. Vi forstod snart at det begynte å knipe sterkt for dem med slike ting som kol og koks, og det var med en viss tilfredsstillelse å iakttå tyske soldater ut på vinteren av og til komme slepende med noen klissvåte bjørkelegger.

Etter en tid var gått begynte de å forberede oss på at de trengte mere hus. Dette viste vi ikke var sant. Så var det hester og så var det kjøring de skulle ha. Vi søkte stadig å fa dette ned til det minst mulige, og det var slett ikke store innrømmelser de fikk. Men jeg hadde inntrykk av at forholdet mellom oss ble mer og mer spent etter som tida gikk.

Vi visste at praktisk talt over alt hvor tyskerne overtok sentral-fyringsanleggene ble de ødelagte. Det var derfor av største interesse for oss å få en avtale med tyskerne om at vår smedmester, herr Carl Møller, skulle fortsette å passe fyringsanlegget. Dette var de meget tilfreds med. Ved å få i stand denne ordning reddet vi anlegget, — vi fikk det igjen i god stand. Dertil hadde vi den baktanken at ved å ha vår mann her hver dag, ville vi holde oss underrettet om hva tyskerne foretok seg og kanskje også hva deres planer gikk ut på. Dette lyktes helt storartet. Møller som forøvrig er gammel soldat

(«veteran» fra 1940) var ikke redd tyskerne. Han hadde et utmerket lag med dem og oppnådde snart enkelte soldaters fortrolighet. Han holdt oss underrettet til alle tider. Spesielt gledet det oss å erfare hvordan soldatenes moral på forskjellige måter sank utover vinteren. Helt imponerende var det å høre at en soldat ved et bestemt høve hadde slått en av offiserene i golvet.

Brenninga og den totale evakuering hang truende over våre hoder. Det lettet litt da jeg fant et jorde hvor Landbruksskolen kunne bygges opp igjen vakrere og bedre og fram for alt med en bedre og lunere gardsplass. Etter hvert som tida gikk kunne vi og gjennom Møller høre at brenninga var oppgitt. Flere soldater hadde meldt at om en slik ordre kom, ville de heller flykte på skogen enn å utføre den. Trygg var vi allikevel ikke.

Møller hadde lenge fortalt om det store kartet tyskerne hadde på veggen i peisestua hvor de markerte aust- og vestfronten. Vi brente etter å gjøre tyskerne en liten strek i forbindelse med dette kartet. Landbrukslærer Nyberg og jeg fant så på at vi skulle anmode om å slippe inn for å hente et par bøker fra hvelvet som vi nylig hadde måttet utlevere nøkkelen til. Vi inn, og manøvrerte oss bort til kartet. Ganske riktig. De vestallierte var kommet til Magdeburg og russerne stod ca. 50 km. aust om Berlin. Vi ble himmelfallen, ristet på hodet og var på nippet til å dette i golvet av bare forskrekkelse over at det virkelig stod slik til. Jeg kunne ikke unnlata å peke på en stor plakat ved siden av kartet med Hitlers kraftsatser om Grossdeutschland og framholdt at etter kartet å dømme stemte dette ikke med de faktiske forhold. Det måtte heller bli Kleindeutschland. Ja, ja, sa bl. a. en av offiserene, sjit, sjit, schlecht, schlecht. Vi gikk og var godt tilfreds. Vi la merke til at fronten var noenlunde korrekt avmerket, men lå ca. 1 eller 2 dager etter Londonmeldinga.

Nyhetstjenesta på Landbruksskolen var forøvrig utmerket ordnet under hele okkupasjonstida. Æren for det tilkommer landbrukslærerne Nyberg og Gjerdrum. Jeg vet ikke hvem av disse to var de ivrigste. De var i hvert fall utrettelig og holdt oss underrettet praktisk talt hver eneste dag gjennom alle år.

Så kom den vidunderlige 8. mai. Flagget skulle heises presis kl. 8, — vi skulle holde gammel god flaggskikk. Vi var ute i god tid og naturligvis var det vanskelig for meg å skjule min glede. To tyske offiserer stod på internattrappa. Jeg gjorde et par slag over gardsplassen med det store flagget under armen. Tyskerne forstod min stemning og mine tanker, og de hadde forstand nok til stille å forsvinne inn gjennom døra. Så samlet vi oss rundt stanga presis på klokkeslettet, en liten flokk, og flagget vårt gikk til tops. En herlig dag, en vidunderlig dag som aldri vil bli glemt.

Men tyskernes saga på Landbruksskolen var ikke riktig slutt med dette. De ble liggende her og opptok husene, åt og drakk og gjorde ingen ting, mens våre lærlinger måtte bo utenfor under nok så kummerlige forhold. Jeg ventet til i slutten av mai, og da tyskerne framleis gjorde vansker, til og med for å få benytte badet til skolens lærlinger, var min tålmodighet utslukt. Vi begynte å underhandle med myndighetene. Fylkesmannen mente han hadde gjort det som kunne gjøres med denne sak og hadde oppnådd atskillige innrømmelser. Jeg dristet meg allikevel til Marinekommandoen og klaget min nød, og det hjalp storartet. Etter noen dagers forløp kom ubåtjageren Namsos. Jeg trodde nesten ikke mine egne ører den dagen denne telefonbeskjeden kom fra Tromsø. Sammen med to riktig staute typer av norske marineoffiserer, det var kapteinløytnant Ellingsen og nestkommanderende Gjertsen, fikk jeg endelig oppleve den fornøyelsen å gå gjennom forlegningene og mellom tyskerne, hvor man før så mang en gang hadde måttet parlamentere og balansere, men denne gangen i følge med norske offiserer som de måtte ta mot ordre av. Jeg behøver kanskje ikke å fortelle at dette var et stort øyeblikk. Det ble ei feststund av de sjeldne på Landbruksskolen.

Det gikk ikke akkurat så fort med utflyttinga som fra begynnelsen planlagt. Men en må si at det gikk meget bra, og vi er Marinekommandoen stor takk skyldig for den resolute handling. Den 20. juni 1945 var den slagne marine ute med hele sitt pakk. Det merkelige var skjedd, vi fikk den nye bygninga igjen i helt perfekt stand, noe som nesten ikke hendte noe sted hvor tyskerne hadde herjet.

Fylkesmennene i Troms under okkupasjonen, etter fylkesmann Gabrielsen ble arrestert, utgjør et kapitel for seg. Vi har hatt et utall av dem, og alle så skulle de hit til Landbruksskolen i en eller annen forbindelse. «Fylkesting» hadde vi merkelig nok bare en gang, med Bull i spissen. En gang arrangerte de en slags «fylkesutferd» den gang Ramstad var «fylkets første mann», som Torheim uttrykte det. Ramstad kom forresten vekk nesten før han var kommet. Den verste vi hadde var antakelig Hasle — med de mange navn. Han var ikke uten intelligens, men hans fremtoningspreg var noe av villmannens for å bruke et mildt uttrykk. Til sine tider kunne de også dukke opp dels enkeltvis og dels sammen med andre av sine drabanter. De visste i det hele langt større interesse for oss og vårt arbeid enn på noen måte ønskelig, og det var bestandig en sur jobb å stå som en slags skyteskive for dem. Enkelte av dem var meget aggressive, som f. eks. Hasle, mens andre virket mere moderate noe som forresten viste seg å være tilsynelatende.

De praktiske driftsgreiner på skolen er også kommet ut av krigen i forholdsvis god stand.

Hønsesholdet og svinholdet har vi holdt godt oppe til tross for at det til sine tider har knepet svært med fôret. Hønsesholdet har gått noe ned i antall, men det er å håpe at kvaliteten er god da det bestandig er de dårligste linjer som er skutt ut. Antallet på avlspurker var like stort eller kanskje større da vi kom ut av krigen som da vi gikk inn i den. Vi kunne derfor avslå et tilbud fra Departementet om innkjøp av avlsdyr fra Sverige.

Antallet av melkekyr har gått atskillig ned. For en del skyldes dette at vi har lagt noe om til feiteokser for å skaffe kjøtt til skolen. Men dertil beror det på at mangelsjukdom har herjet til sine tider meget sterkt. I alt er det i denne tid krepert 8 kyr, herav 3 siste vinter, og det er som regel ikke de dårligste som stryker med.

Hesteholdet var vanskelig å få opp etter at vi måtte avgi et par av våre beste trekkdyr under krigen i april-dagene 1940. Men et par innkjøp fra Vestlandet hjalp på, og i de seinere år er det kommet opp en forholdsvis pen avl av vestlandshest på gården. Innkjøpet av traktor i 1942 hjalp også godt på trekraftspørsmålet.

Nydyrking er det ikke blitt meget av under krigen. Elevarbeidet rekker ikke så langt. Skal det monne noe på dette felt, må det leies arbeidshjelp til, og det var det omtrent umulig å skaffe.

Alt i alt kan en si at Landbruksskolen er kommet forholdsvis heldig gjennom krigen. Alle hus og øvrige anlegg er i behold, nye er også bygget under krigen. Flere nødvendige lærerposter er og opprettet i seinere år. Skolen skulle dermed stå godt rustet til straks å fortsette undervisningsarbeidet i jordbrukets tjeneste.
